УДК 336.221:622.063.4

В. А. Голян,
д. е. н., професор, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Боярська лісова дослідна станція"
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2502-4573
Р. В. Коробка,
к. е. н., докторант, Національний університет біоресурсів та природокористування України
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0006-8878-0153
В. М. Бардась,
к. е. н., докторант, Національний університет біоресурсів та природокористування України
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1211-2494

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.14.39

РЕНТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ ВУГЛЕВОДНЕВОЇ СИРОВИНИ В СИСТЕМІ ІНВЕСТУВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ОСВОЄННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОРИСНИХ КОПАЛИН

V. Holian,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Separate division of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine "Boyarka forest research station"
R. Korobka,
PhD in Economics, Doctoral candidate, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
V. Bardas,
PhD in Economics, Doctoral candidate, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

RENT REGULATION OF HYDROCARBON PRODUCTION IN THE INVESTMENT SYSTEM FOR MODERNISING THE INDUSTRY OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF ENERGY MINERALS

Обгрунтовано, що рентне регулювання видобутку вуглеводневої сировини являє собою комплекс інструментів, заходів та прийомів фіскального впливу на суб'єкти надрокористування з метою вилучення частини мінерально-сировинної ренти, яка виникає внаслідок дії геологічних та інших чинників на процеси накопичення енергетичних корисних копалин. Встановлено, що нееквівалентність ставок рентної плати за видобуток нафти та газу дуже часто ставала основною причиною виникнення структурних дисбалансів в системі ціноутворення на паливні продукти, матеріально-речовою субстанцією котрих виступала вуглеводнева сировина. Виявлено, що тривала надмірна уніфікованість інструментів рентного регулювання діяльності суб'єктів видобутку енергетичних корисних копалин не закладала належних стимулів стосовно результативнішого використання освоєних родовищ та залучення до господарського обігу додаткових родовищ вуглеводнів. Встановлено, що фактичні надходження рентної плати за природний газ до Зведеного бюджету України у 2003—2024 роках поступово зростали за винятком окремих років просідання, що не корелювало з динамікою надходжень даного фіскального інструменту до публічних бюджетів у порівняних цінах через вирішальний вплив інфляційно-девальваційних процесів та відсутність позитивних зрушень у динаміці обсягів видобутку даного виду вуглеводневої сировини. Виявлено, що низхідна тенденція у динаміці суми надход-

жень рентної плати за нафту до Зведеного бюджету України у 2003—2024 роках у цінах 2003 року вирішальною мірою зумовлена обвальним падінням обсягів вітчизняного видобутку нафти внаслідок кон'юнктурних коливань на глобальних ринках вуглеводневої сировини, неефективного менеджменту в основних нафтовидобувних компаніях та в цілому низького рівня прозорості функціонування національного енергетичного ринку. Дослідження показали, що прикметною рисою існуючої моделі рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини виступає надмірна централізація акумульованої в публічних бюджетах мінерально-сировинної ренти, що не дає можливості сформувати фінансові фонди освоєння мінерально-сировинної бази на обласному та місцевому рівнях. Обгрунтовано, що акумуляція частини рентної плати за нафту та газ у спеціальних бюджетних та позабюджетних фондах дасть можливість сформувати надійне джерело участі держави у тимчасових підприємницьких об'єднаннях за участю компаній-нерезидентів, створених для освоєння вуглеводневого потенціалу України, що є необхідною складовою формування сприятливих інституційно-фінансових передумов для реалізації капіталомістких проєктів додаткового видобутку вуглеводневої сировини.

It has been substantiated that rent regulation of hydrocarbon production is a set of instruments, measures and methods of fiscal influence on subsoil users with the aim of extracting part of the mineral rent that arises as a result of geological and other factors affecting the accumulation of energy minerals. It has been established that the inequality of rent rates for oil and gas production has very often been the main cause of structural imbalances in the pricing system for fuel products, the material substance of which is hydrocarbon raw materials. It has been found that the prolonged excessive uniformity of rent regulation instruments for the activities of energy resource extraction entities did not provide adequate incentives for the more efficient use of developed deposits and the introduction of additional hydrocarbon deposits into economic circulation. It has been established that actual revenues from natural gas rent payments to the Consolidated Budget of Ukraine in 2003—2024 gradually increased. There were as an exception of a few years of decline, which did not correlate with the dynamics of revenues from this fiscal instrument to public budgets in comparable prices due to the decisive influence of inflationary and devaluation processes and the absence of positive changes in the dynamics of production volumes of this type of hydrocarbon raw materials. It has been revealed that the downward trend in the dynamics of oil rent revenues to the Consolidated Budget of Ukraine in 2003—2024 in 2003 prices was largely due to the collapse of domestic oil production as a result of market fluctuations in global hydrocarbon, inefficient management in major oil production companies and the generally low level of transparency in the functioning of the national energy market. Research has shown that a distinctive feature of the existing model of rent regulation of hydrocarbon production is the excessive centralisation of mineral resource rents accumulated in public budgets, which makes it impossible to form financial funds for the development of mineral resources at the regional and local levels. It has been substantiated that the accumulation of part of the rent payments for oil and gas in special budgetary and extra-budgetary funds will make it possible to form a reliable source of state participation in temporary business associations involving non-resident companies, created to develop Ukraine's hydrocarbon potential, which is a necessary component of the formation of favourable institutional and financial conditions for the implementation of capital-intensive projects for the additional extraction of hydrocarbon raw materials.

Ключові слова: рентне регулювання, рентна плата за користування надрами, інвестування, публічні бюджети, спеціальні фонди, вуглеводнева сировина, енергетичні корисні копалини.

Key words: rent regulation, rent payments for subsoil use, investment, public budgets, special funds, hydrocarbon raw materials, energy minerals.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ключовим елементом фінансово-економічного регулювання господарського освоєння вуглеводневого потенціалу виступає система рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини. В умовах української дійсності основним інструментом рентного регулювання видобутку енергетичних корисних копалин є рентна плата за користування надрами для видобутку нафти та газу. Існуючий формат рентно-

го регулювання видобутку вуглеводневої сировини має, як правило, фіскальну спрямованість та не закладає належних стимулів для додаткового освоєння перспективних родовищ вуглеводнів, що не дозволяє подолати рецидив імпорту мінеральних палив, а також підвищити рівень комплексності використання енергетичних корисних копалин у господарському обігу. Нееквівалентність ставок рентної плати за видобуток нафти та газу дуже часто ставала основною причиною виникнення структурних дисбалансів в системі ціноутворення на паливні продукти, матеріально-речовою субстанцією котрих виступає вуглеводнева сировина. Прикметною рисою рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини також виступає надмірна централізація акумульованої мінерально-сировинної ренти, що не дає можливості сформувати фінансові фонди освоєння мінерально-сировинної бази на обласному та місцевому рівнях. У підсумку це не дозволяє сформувати надійне джерело бюджетного фінансування капітальних інвестицій у модернізацію індустрії господарського освоєння запасів енергетичних корисних копалин, що не забезпечує відповідних інституційно-фінансових передумов для реалізації проєктів видобутку вуглеводневої сировини на основі реалізації угод про розподіл продукції та інших угод публічно-приватного партнерства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інструменти рентного регулювання господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу виступають ключовим елементом усієї архітектоніки фінансово-економічного регулювання природокористування. Таке припущення певною мірою підтверджується позицією М. Хвесика, І. Бистрякова та Д. Клинового, які вважають, що фіскальні інструменти управління природними ресурсами насамперед орієнтовані на вилучення частини доходів, отриманих від витрачання природних ресурсів у господарському обігу на суспільні потреби. Сутність цього процесу полягає в упорядкуванні фінансових відносин у сфері природокористування, зокрема перерозподілі доходів від використання природних активів [21, с. 26]. Мова йде про частину доходів, котра утворюється під впливом об'єктивних природно-ресурсних та природно-кліматичних факторів, а також внаслідок здійснення набору різноманітних інфраструктурних поліпшень та природооблаштувань. Фактично вилучення такої частини доходів і являє собою вилучення природно-ресурсної ренти через застосування відповідних фіскальних інструментів [1; 2; 5; 7; 15]. В Україні таким основним інструментом виступає рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів, яка акумулюється у загальних та спеціальних фондах публічних бюджетів.

Ключовою сутнісно-змістовною характеристикою системи рентного регулювання залучення до господарського обігу природних ресурсів виступає її функціональна спрямованість. За твердженням Л. Проданової та К. Шерстюкової, сутність рентних платежів, а також їх роль у розподілі та перерозподілі природно-ресурсної ренти певним чином розкривається у відповідних функціях: регуляторній, фіскальній, стимулюючій, перерозподільній та природоохоронній [19, с. 27—28]. Водночас у вітчизняній практиці рентного регулювання природокористування означені функції не отримують повноцінної реалізації через наявність численних інституціональних пасток та інституціональних розривів у фіскальному регулюванні розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу. Не відзначається навіть критично необхідним рівнем результативності стимулююча функція системи рентного регулювання природокористування через надміру звужену специфікацію інструментів економічного стимулювання розширеного відтворення природної сировини та підвищення дієвості господарського освоєння потенціалу екосистемних послуг, котрі продукуються природними біогеоценозами.

Рентне регулювання видобутку вуглеводневої сировини відзначається комплексом прикметних рис, які зумовлені матеріально-речовою субстанцією даної складової мінерально-сировинного потенціалу та її функціональною спрямованістю у системі суспільного відтворення [4; 17; 18]. У даному контексті заслуговує на увагу авторський підхід Ц.Огоня, який розглядає детермінацію моделі рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини, виходячи з того, що нафта і газ відносяться до невідновлюваних природних ресурсів, що вимагає критичного оцінювання реального стану та застосування спеціальних інструментів забезпечення стабільності суб'єктів господарювання та стимулюючих важелів впливу при оподаткуванні доходу від видобутку вказаних енергетичних корисних копалини [18, с. 46]. Якраз надмірна уніфікованість інструментів економічного регулювання діяльності суб'єктів видобутку енергетичних корисних копалин не закладала належних стимулів стосовно результативнішого використання освоєних родовищ та залучення до господарського обігу додаткових родовищ вуглеводнів. Водночас тривалі перекоси в частині інвестиційного забезпечення модернізації виробничо-технічної бази розвідки нових родовищ та господарського освоєння вуглеводневого потенціалу не забезпечили у довоєнний період критично необхідних темпів нарощення видобутку газу та нафти. Певною мірою відсутність взаємозв'язку між результативністю рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини та формуванням публічних фондів відтворення мінерально-сировинної бази не забезпечила фінансово-інвестиційних передумов для нарощення обсягів господарського освоєння вуглеводневого потенціалу.

Водночас важливою складовою системи рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини виступає посилення інвестиційної спрямованості використання акумульованої у публічних бюджетних фондах мінерально-сировинної ренти, в першу чергу рентних платежів за користування надрами для видобування нафти та газу. Досвід останніх років показує, що рентна плата за користування надрами для видобутку нафти та газу, як правило концентрується у загальних фондах публічних бюджетів, що не створює стабільного підгрунтя для бюджетного фінансування проєктів, пов'язаних з розвідкою та дорозвідкою перспективних родовищ вугле-

воднів. З огляду на це доцільність удосконалення інструментарію рентного регулювання господарського освоєння вуглеводневого потенціалу слід розглядати через призму формування фінансових фондів модернізації індустрії господарського освоєння енергетичних корисних копалин.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є обгрунтування перспективних напрямів удосконалення інструментарію рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини як необхідної передумови формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації індустрії господарського освоєння енергетичних корисних копалин, виходячи з аналізу основних тенденцій видобутку нафти і газу та адміністрування рентної плати за видобуток вказаних вуглеводнів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Просування світової цивілізації у нову фазу інформаційно-технологічного розвитку певною мірою детермінує потребу у мінеральній сировині, що вимагає модернізації системи геологічного забезпечення вивчення та розвідки родовищ корисних копалин, виробничо-технічної бази видобутку та переробки окремих видів мінерально-сировинних ресурсів. В умовах розвитку сектору високотехнологічних виробництв, зокрема сектору виробництва електромобілів та секторів, які функціонують на основі використання цифрових технологій та технологій штучного інтелекту, мінерально-сировинні ресурси й надалі є важливою передумовою розвитку національних економік. Високий рівень забезпеченості мінерально-сировинними ресурсами, зокрема паливно-енергетичними, певною мірою провокує рецидиви "голландської хвороби" та "ресурсного прокляття" [6, с. 149]. Для таких країн перерозподіл ренти від використання мінеральної сировини виступає основою господарської самодостатності та визначає можливості територіальних утворень фінансувати проєкти соціально-економічного розвитку. У зв'язку з широкомасштабним впровадженням технологій штучного інтелекту різко виріс глобальний інтерес до запасів рідкіснозем ельних металів, що великою мірою вплинуло на переформатування планетарної архітектоніки надрокористування.

Значні запаси різноманітних видів корисних копалин в Україні певною мірою кореспондуються з дефіцитом вуглеводневої сировини, що, з однієї сторони зумовлено об'єктивними причинами, а з іншої — недолугою політикою держави стосовно фінансово-інвестиційного забезпечення геологорозвідувальних робіт щодо пошуку та освоєння нових родовищ нафти та газу [14, с. 59]. На певному етапі в Україні геологорозвідка перестала бути пріоритетом державної економічної політики, що не дало можливість коректно оцінити мінерально-сировинний потенціал країни і виходячи з цього програмувати темпи і масштаби використання мінеральної сировини та продуктів її переробки у господарському обігу. Відсутність на загальнонаціональному рівні комплексу спонукальних підойм не закладала необхідних стимулів для вищої ланки менеджменту видобувних компаній стосовно освоєння нових родовищ вуглеводнів.

В умовах воєнних викликів та викликів післявоєнного відновлення для України в контексті зміцнення її господарської самодостатності та енергетичної безпеки вагомого значення набуває нарощення обсягів видобутку вуглеводневої сировини. Необхідно зазначити, що Україна має значні запаси різноманітних гірничо-рудних ресурсів, але не має достатніх доступних обсягів вуглеводневої сировини. Дефіцит вуглеводневої сировини з огляду на високий рівень енергомісткості національного господарства призвів до значних обсягів імпорту мінеральних палив, що закладає високі ризики для національної, зокрема енергетичної безпеки [12, с. 111]. У той же час моральна застарілість виробничо-технічної бази вивчення, розвідки та освоєння запасів енергетичних корисних копалин, а також тимчасова окупація російськими загарбниками нафтогазоносних провінцій потребують комплексної модернізації індустрії господарського освоєння вуглеводневого потенціалу, що вимагає великих обсягів інвестиційних вливань.

Утворений інвестиційний вакуум в добувній промисловості внаслідок збройного вторгнення російських агресорів необхідно усувати через удосконалення інституційного підгрунтя здійснення інвестиційних процесів в царині видобутку корисних копалин, котрі користуються підвищеним попитом на світовому ринку мінеральної сировини і мають вагоме значення для розвитку структуроутворюючих галузей національної економіки [12, с. 112]. Подолання такого інвестиційного вакууму стане можливим за умови створення сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності як вітчизняними видобувними підприємствами, так і транснаціональними компаніями [13]. Такі сприятливі умови уможливляться за умови інституціоналізації комплексу різноманітних фінансових преференцій, зокрема податкових, кредитних та митних пільг, а також застосування інструментів компенсацій та відшкодувань. Одним з дієвих шляхів подолання інвестиційного вакууму у сфері видобутку енергетичних корисних копалин є підвищення рівня інвестиційної спрямованості акумульованої у публічних бюджетах мінерально-сировинної ренти через перегляд принципів її горизонтального розподілу, тобто забезпечення її надходжень у спеціальні фонди фінансового забезпечення відтворення мінерально-сировинної бази. У структурі сукупних надходжень рентної плати за користування надрами до публічних бюджетів України найбільшу питому вагу займає рентна плата за видобуток нафти та газу, методологія нарахування якої відзначається комплексом методологічних викривлень та інституційних розривів як щодо адміністрування, так і щодо вертикального та горизонтального розподілу.

У багатих на корисні копалини країнах, особливо на вуглеводневу сировину, мінерально-сировинна рента виступає вагомим чинником поповнення фінансових фондів держави та окремих територій. Також частину мінерально-сировинної ренти отримує кожен

громадянин країни через громадянські фонди добробуту. В Україні з самого початку введення плати за спеціальне використання природних ресурсів вилучення мінерально-сировинної ренти відбувалося і відбувається всупереч всім хрестоматійним правилам фіскального регулювання видобутку корисних копалин.

Водночас велика кількість проблем, пов'язаних з удосконаленням системи рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини зумовлена системними перекосами, які мають місце в інтегрованій моделі вилучення загальної природно-ресурсної ренти [20]. Рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів є тим фіскальним інструментом, який покликаний забезпечити вилучення природно-ресурсної ренти на користь власника природних ресурсів і стимулювати природокористувачів зводити до мінімуму втрати природної сировини при її видобутку та залученні в господарський обіг. Системні та структурні перегини в національній економіці призвели до того, що основними природокористувачами виступають інтегровані підприємницькі об'єднання, які використовують у відтворювальному процесі переважну більшість природних ресурсів. Відсутність адекватних реальній цінності природної сировини ставок рентної плати не забезпечує справедливого її вилучення на користь державного та місцевих бюджетів [10]. Аналіз основних тенденцій надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів у цілому та рентної плати за користування надрами зокрема до публічних бюджетів свідчить про те, що природно-ресурсна рента, яка вилучається у зв'язку із господарським освоєнням природної сировини, еквівалентно не розподіляється між бюджетами територій, які є основним ареалом концентрації природного багатства, та централізованими фінансовими фондами держави [9]. В розрізі основних видів рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів найменша частка у місцеві бюджети надходить саме рентної плати за користування надрами, що не мотивує місцеве самоврядування забезпечувати належну ідентифікацію бази її стягнення. У результаті надзвичайно багаті на мінеральну сировину регіони отримують мізерні надходження рентної плати за користування надрами до обласного бюджету та до бюджетів територіальних громад базового рівня.

Виходячи з важливості вуглеводневої сировини для розвитку національної економіки та враховуючи її перманентну дефіцитність [16], проблема адміністрування рентної плати за користування надрами для видобутку природного газу та нафти виходить за межі вузькогалузевих пріоритетів і відіграє вагому роль в створенні передумов для активізації ділової активності та наповнення фінансових фондів держави та територіальних громад [8, с. 212]. Видобуток нафти та газу в Україні фактично сконцентрований в секторі національних акціонерних компаній та їх дочірніх підприємств, прибутковість котрих забезпечується існуючим інструментарієм рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини, який не завжди відповідає передовим іноземним лекалам та викликам сьогодення. Також фіскальне регулювання видобутку вуглеводневої сировини не завжди вписується у формат фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації індустрії нафтогазовидобутку. Великою мірою спрощеність існуючого інструментарію рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини, в першу чергу нафти і газу, зумовлена механічним підвищенням ставок рентної плати на основі індексації у зв'язку з інфляційно-девальваційними коливаннями. У результаті непродуманої політики фіскального регулювання видобутку вуглеводневої сировини не завжди забезпечувалася достатня концентрація публічних фінансових ресурсів для інвестиційного забезпечення модернізації інфраструктури надрокористування та не створювалися передумови для стимулювання корпоративного сектора фінансувати проєкти освоєння нових та реінжинірингу існуючих родовищ вуглеводнів [14, с. 59—60]. Значною мірою низький рівень заінтересованості корпоративного сектора в освоєнні нових родовищ вуглеводневої сировини зумовлений також відсутністю сучасного інструментарію бюджетної підтримки геологічного вивчення надр та дорозвідки перспективних родовищ енергетичних корисних копалин.

Високий рівень енергомісткості національної економіки робить вартість вуглеводневої сировини одним з визначальних чинників запуску маховика соціально-економічного піднесення. Водночас ця вартість визначається ставками рентної плати за користування надрами для видобутку нафти та природного газу. Враховуючи перманентне скорочення й так незначних обсягів видобутку нафти в Україні в довоєнний та воєнний період та потребу господарського комплексу у блакитному паливі, саме обгрунтовані ставки рентної плати за видобуток природного газу та нафти є однією з найбільш актуальних проблем трансформації економічного механізму надрокористування в цілому. Порівняно з країнами, які відзначаються великими запасами вуглеводневої сировини, в першу чергу природного газу, Україна з її значними потужностями у галузях промисловості не може повною мірою забезпечити свої потреби за рахунок власного видобутку нафти та газу, тому змушена диверсифікувати джерела імпорту мінеральних палив, що також значною мірою впливає на тісноту зв'язку між енергетичною самодостатністю країни та виваженістю рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини [8, с. 211]. Збройне вторгнення на територію України російських загарбників кардинально змінило пріоритети забезпечення енергетичної безпеки країни. Відмова від імпорту мінеральних палив з ворожих країн стала першочерговим кроком зміцнення енергетичної самодостатності.

Враховуючи вагому роль вітчизняного видобутку природного газу для зміцнення енергетичної безпеки України, особливо у воєнний період, рентне регулювання даного виду вуглеводневої сировини як ніколи перебуває в епіцентрі уваги та потребує наближення до передових іноземних лекал фіскального регулювання господарського освоєння енергетичних корисних копалин. Реалізуючи пріоритети дер-

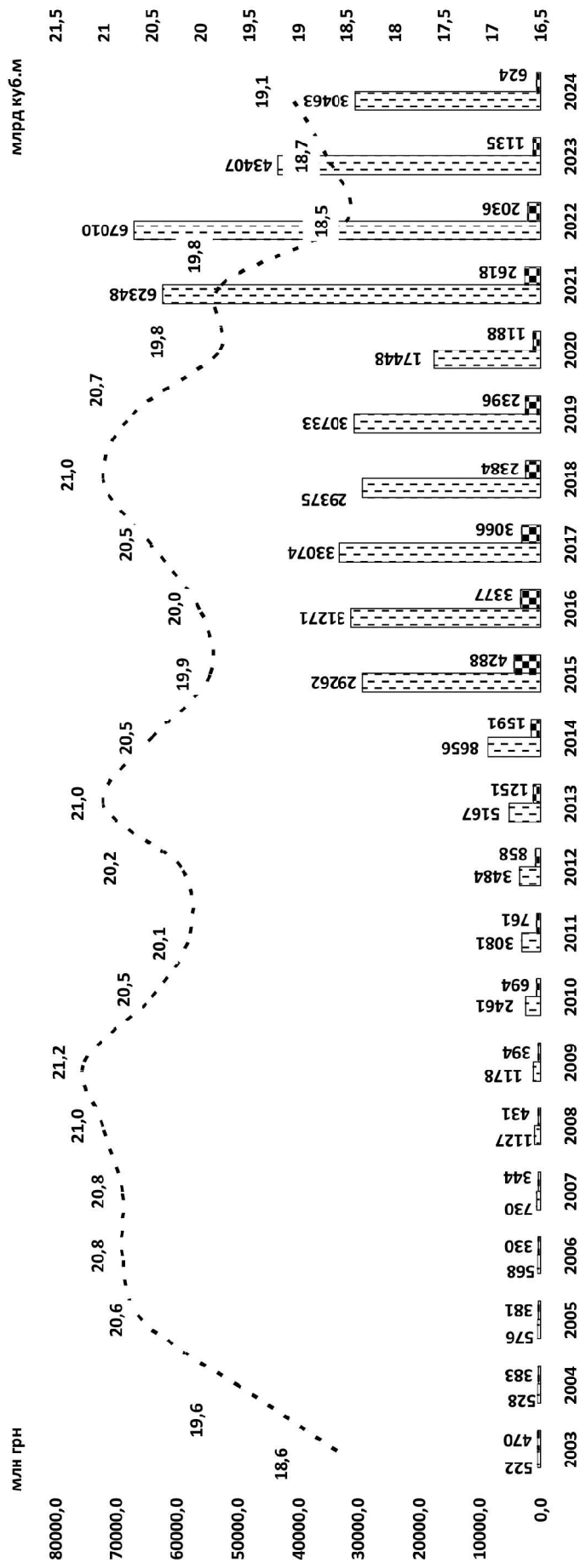

Рис. 1. Рентна плата за природний газ та обсяги його видобутку в Україні у 2003—2024 роках

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України, НБУ та Державної служби статистики України.

жавної політики в галузі встановлення ставок рентної плати за користування надрами для видобування природного газу, необхідно виходити з того, що в Україні феномен "голландської хвороби" (залежність фінансових фондів держави і територіальних громад від обсягів видобутку мінеральної сировини) проявляється ситуативно та симптоматично, що має вирішальною мірою детермінувати величину рентних платежів, які повинні сплачувати газовидобувні компанії, оскільки від цього залежить їх інвестиційна спроможність та доступність блакитного палива для суб'єктів господарювання та домогосподарств [8, с. 211]. Тобто рентне регулювання видобутку вуглеводневої сировини має враховувати доцільність нарощення внутрішніх джерел інвестування нафтогазовидобутку підприємницькими структурами. За таких умов важливого значення набуває встановлення таких ставок рентної плати, щоб така плата поряд з фіскальною та регуляторною функціями виконувала функцію інвестиційного забезпечення модернізації виробничо-технічної бази видобувної діяльності.

Україна не відноситься до країн, де видобуток природного газу виступає структуроутворюючою ланкою національного господарства. Але в цілому обсяги видобутку природного газу у 2003—2024 роках (18—21 млрд куб. м в рік) дають можливість сформувати ресурсну базу для задоволення потреб хоча б сектору домогосподарств. Водночас ціни на природний газ власного видобутку за винятком певних сезонних просідань роками продовжували зростати, незважаючи на падіння цін на даний вид вуглеводневої сировини на світовому ринку. Це наслідок недосконалості вітчизняного конкуренційного законодавства та спорадичної політики держави в частині рентного регулювання газовидобутку [8, с. 213].

У 2003—2024 роках у динаміці видобутку природного газу в цілому по Україні не спостерігалося чітко вираженого тренду, що було зумовлено макроекономічною ситуацією в країні та глобальною кон'юнктурою на світовому ринку природного газу. Позитивною стороною розвитку вітчизняної індустрії видобутку природного газу є те, що у 2023 та 2024 роках порівняно з 2022 роком відбувалося збільшення обсягів його видобутку (рис. 1).

Фактичні надходження рентної плати за природний газ, що видобувається в Україні, до Зведеного бюджету України за 2003—2024 роки поступово зростали за винятком окремих років просідання, а в 2015 році відбувся значний приріст надходжень означеного фіскального інструменту до публічних бюджетів порівняно з 2003—2014 роками. Фактична сума надходжень рентної плати за природний газ до Зведеного бюджету України у 2003 році становила 522 млн грн, у 2004 році — 528 млн грн, у 2005 році — 576 млн грн, у 2008 році — 1127 млн грн, у 2009 році — 1178 млн грн, у 2010 році — 2461 млн грн, у 2013 році — 5167 млн грн, у 2014 році — 8656 млн грн, у 2015 — 29262 млн грн, у 2019 році — 30733 млн грн, у 2020 році — 17448 млн грн, у 2021 році — 25987 млн грн

Тобто у 2020 році порівняно з 2019 роком відбулося значене скорочення фактичних надходжень рентної плати за видобуток природного газу до публічних бюджетів, що було зумовленим введенням карантинних заходів у зв'язку з поширенням пандемії коронавірусу, що у свою чергу призвело до згортання ділової активності, в тому числі і в індустрії видобутку природного газу. У 2021 році порівняно з 2020 роком фактичні надходження рентної плати за видобуток природного газу до Зведеного бюджету України знову демонстрували висхідний тренд, що стало наслідком індексації ставок рентної плати за видобуток вказаного виду вуглеводневої сировини та покращення кон'юнктури на газовому ринку в цілому. Висхідний тренд зберігся і у 2022 році порівняно з 2021 роком, незважаючи на повномасштабне вторгнення на територію України російських загарбників.

Водночас у динаміці рентної плати за видобуток природного газу в цінах 2003 року у 2003—2024 роках в цілому не спостерігається висхідної тенденції, що свідчить про вирішальний вплив на реальну величину газової ренти інфляційно-девальваційних чинників та не завжди збалансованої політики фіскального регулювання видобутку енергетичних корисних копалин.

Відсутність необхідних стимулів у газовидобувних компаній стосовно нарощення обсягів вітчизняного газовидобутку значною мірою зумовлена неможливістю збільшення інвестування проектів модернізації основного капіталу цих суб'єктів господарювання та фінансування геологорозвідувальної діяльності через те, що надмірно високі ставки рентної плати "вимивають" прибуткові надходження суб'єктів вітчизняної індустрії видобутку блакитного палива і згортають їх інвестиційну діяльність. Тому зниження ставок рентної плати за видобуток природного газу виступає необхідною передумовою нарощення інвестиційного потенціалу газовидобувних компаній та основою зменшення вартості блакитного палива для підприємств та господарств, що в кінцевому підсумку сприятиме зменшенню матеріально-енергетичної складової витрат на виробництво продукції і дасть можливість збільшити купівельну спроможність населення на ринках споживчих товарів [8, с. 215]. Зменшення ставок рентної плати за видобуток природного газу також виступило б додатковим стимулом для іноземних компаній, котрі спеціалізуються на видобутку вказаного виду вуглеводневої сировини і мають необхідну матеріально-технічну базу для додаткового освоєння перспективних родовищ природного газу.

Однією з причин не надто високого рівня енергетичної самодостатності України є незначні обсяги видобутку нафти, що робить залежною нашу країну від зовнішніх ринків нафти та нафтопродуктів. Незважаючи на це, вітчизняний видобуток нафти є важливою складовою сфери надрокористування, а для нафтоносних регіонів він також виступає вагомим чинником соціально-економічного розвитку в цілому та зростання рівня зайнятості зокрема. Якщо прослідкувати обсяг видобутку нафти в Україні за період з 2003 по 2024 рік, то в цілому спостерігається низхідна тенденція, що свідчить про відсутність позитивних зрушень в індустрії нафтовидобутку, зокрема в інвестиційному забезпеченні

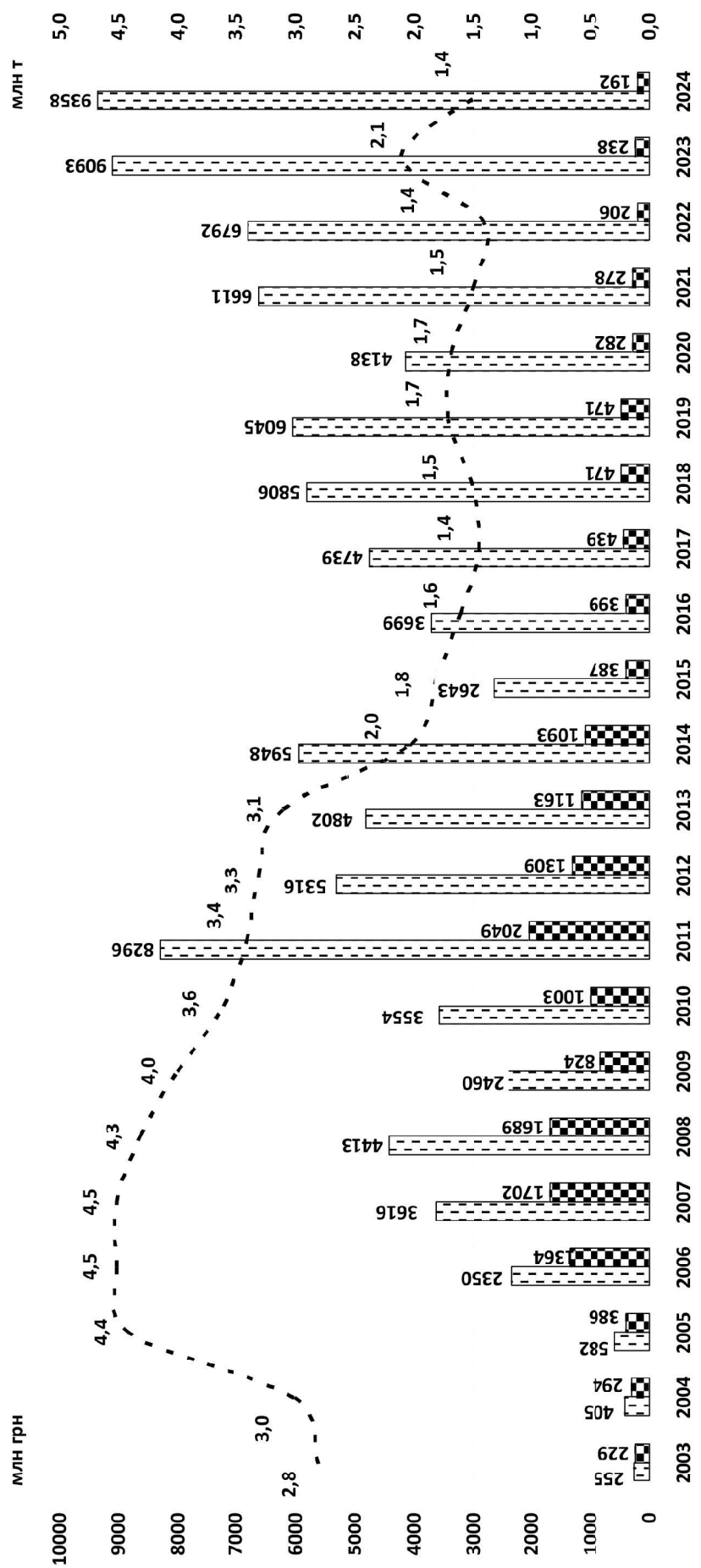

Рис. 2. Рентна плата за нафту та обсяги її видобутку в Україні у 2003—2024 роках

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України, НБУ та Державної служби статистики України.

модернізації та реконструкції виробничо-технічної бази нафтовидобувних підприємств [6, с. 153]. Якщо у 2003 році в Україні видобуток нафти становив 2,8 млн т, у 2005 році — 4,4 млн т, у 2010 році — 3,6 млн т, у 2014 році — 2,0 млн т, у 2019 році — 1,7 млн т, у 2021 році — 1,5 млн т, у 2022 році — 1,4 млн т, у 2023 році — 2,1 млн т, то у 2024 році — 1,4 млн т (рис. 2). Тобто у 2024 році порівняно з 2003 роком обсяг видобутку нафти в Україні зменшився у 2 рази. Однією з основних причин такого обвального падіння обсягів нафтовидобутку слід вважати неефективний менеджмент в основних нафтовидобувних компаніях та в цілому низький рівень прозорості функціонування національного енергетичного ринку.

Характерною рисою рентного регулювання видобутку нафти в Україні є відсутність прямої кореляції між обсягами її видобутку та фактичними надходженнями рентної плати за її видобуток. Така ситуація зумовлена як глобальними чинниками цінових коливань, так і особливостями функціонування інфраструктури нафтовидобутку в середині країни. Фактичні надходження рентної плати за нафту, що видобувається в Україні, до Зведеного бюджету України за 2003—2024 роки не відображала чітко виражену тенденцію до зростання чи спадання. Фактична сума рентної плати за нафту у 2003 році становила 225 млн грн, у 2004 році — 405 млн грн, у 2008 році — 4413 млн грн, у 2009 році — 2460 млн грн, у 2010 році — 3554 млн грн, у 2011 році — 8296 млн грн, у 2013 році — 4802 млн грн, у 2014 році — 5984 млн грн, у 2015 році — 2643 млн грн, у 2019 році — 6045 млн грн, у 2020 році — 4138 млн грн, у 2021 році — 4498 млн грн У 2022-2024 роках спостерігалася висхідна тенденція у фактичних надходженнях рентної плати за видобуток нафти, незважаючи на російську збройну агресію, що дає підстави стверджувати про позитивні зрушення на вказаному сегменті національного енергетичного ринку. Позитивний вплив також справила зміна вищої ланки менеджменту у національних корпораціях та публічних акціонерних товариствах, котрі регулюють сферу нафтовидобутку.

На відміну від інших складових рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів (рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів), котрі певною мірою пропорційно розподіляються між бюджетами різного таксономічного рівня, рентна плата за користування надрами для видобутку вуглеводневої сировини майже повністю концентрується у центральному публічному фінансовому фонді, що позбавляє регіональну владу та місцеве самоврядування ресурсів як для фінансування проєктів соціально-економічного розвитку, так і проєктів відтворення мінерально-сировинної бази.

Така ситуація з розподілом рентної плати за користування надрами для видобутку вуглеводневої сировини демотивує місцеве самоврядування формувати дорожні карти фінансування заходів, пов'язаних з геологорозвідувальною діяльністю і нарощенням потенціалу видобутку вуглеводневої сировини, що має важливе значення для зміцнення господарської та енергетичної самодостатності країни, регіонів та територіальних громад. Також надмірно низький відсоток відрахування рентної плати за користування надрами для видобутку нафти і газу у місцеві бюджети не дає змоги формувати регіональні та місцеві фонди відтворення мінерально-сировинної бази, що певною мірою і консервує багаторічний дефіцит мінеральних палив і не усуває залежність від зовнішніх джерел постачання такого роду енергоносіїв [14, с. 62]. Для багатих на вуглеводневу сировину регіонів зміна принципів вертикального розподілу рентної плати за нафту та газ може забезпечити якісне покращення ситуації з наповненням обласного бюджету та бюджетів територіальних громад базового рівня, а також активізувати процеси відтворення мінерально-сировинної бази як ключового детермінанта розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу регіональних господарських комплексів.

Незважаючи на підвищення вагомості відновних джерел енергії в енергетичному балансі глобальної економіки, для національного господарства України вуглеводнева сировина ще довго відіграватиме визначальну роль в енергетичному забезпеченні. В умовах воєнного часу та повоєнного відновлення набуває вагомого значення нарощення обсягів видобутку нафти та газу задля зміцнення господарської і енергетичної самодостатності країни, а також задля зменшення імпорту мінеральних палив. Одним з основних стимулів розширення масштабів надрокористування з метою нарощення обсягу видобутку енергетичних корисних копалин є еквівалентне вилучення рентної плати за користування надрами для видобутку нафти та газу. Через внесення змін в нормативну базу рентного регулювання надрокористування з метою видобутку вуглеводневої сировини необхідно забезпечити посилення стимулювання надрокористувачів до господарського освоєння родовищ корисних копалин у складних геологічних умовах шляхом поглиблення диференціації при встановленні рентної плати за користування надрами.

Необхідно максимальною мірою усунути наявні перегини, пов'язані із заниженням ставок рентної плати на одні корисні копалини і завищенням — на інші. Ув'язати ставки рентної плати за користування надрами з середньоєвропейським рівнем плати за видобування енергетичних корисних копалин, щоб стимулювати надрокористувачів здійснювати максимально можливу переробку видобутої мінеральної сировини і тим самим забезпечувати прийнятний рівень прибутковості, або ж здійснювати модернізацію виробничо-технічної бази освоєння мінерально-сировинного потенціалу, щоб знижувати собівартість видобутку енергетичних корисних копалин [6, с. 157]. Перекоси в ставках рентної плати за видобуток окремих видів мінеральної сировини в період економічної та політичної стабільності не заклали стимулів для видобувних підприємств нарощувати капіталовкладення у додаткову розвідку перспективних родовищ енергетичних корисних копалин та модернізувати основний капітал видобувної діяльності.

Інституціоналізація нової моделі рентного регулювання видобутку енергетичних корисних копалин має базуватися на розумінні того, що в умовах воєнного

часу, євроінтеграційного вектору розвитку України та поглиблення децентралізації влади вагомого значення набуває вирішення проблеми формування сучасного інструментарію фіскального регулювання видобутку вуглеводневої сировини, котрий був би зорієнтований на нарощення потенціалу фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації матеріально-технічної бази та інфраструктурного облаштування нафтогазовидобувної галузі [14, с. 58]. Воєнний час вимагає активізації діяльності щодо залучення у господарський обіг додаткових обсягів вуглеводневої сировини вітчизняного видобутку. Забезпечення додаткового видобутку енергетичних корисних копалин потребує реалізації комплексу заходів щодо геологічного вивчення та розвідки потенційно перспективних запасів вуглеводнів, що дасть можливість з часом відмовитися від непродуктивного імпорту мінеральних палив. Вирішення проблеми фінансового забезпечення такого роду заходів потребує формування спеціальних бюджетних та позабюджетних фондів за рахунок акумуляції у цих фондах частини рентної плати за газ та нафту.

Також магістральним елементом трансформації системи рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини має стати перегляд вертикального та горизонтального розподілу "газової" та "нафтової" ренти. В умовах поглиблення децентралізації, зокрема створення мережі укрупнених територіальних громад, мінерально-сировинна рента має стати більш вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Певні спорадичні кроки в напрямі підвищення частки зарахувань рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату до місцевих бюджетів вже було зроблено в кінці 2016 року. Згідно Закону України №1793-VIII "Про внесення змін в Бюджетний кодекс України відносно зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу і газового конденсату" 5% рентної плати за видобуток вуглеводнів було спрямовано у місцеві бюджети [3]. Однак впровадження карантинних заходів внаслідок пандемії коронавірусу та повномасштабне вторгнення на територію України російських загарбників не дали змоги розвинути позитивні зрушення у вертикальному розподілі рентної плати за нафту та газ, які мали місце у 2016—2018 роках.

Формування сучасного інструментарію рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини окрім бюджетонаповнюючої функції має виконувати і функцію фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації індустрії розвідки, освоєння та видобутку вуглеводнів. Декілька фаз підвищення ставок рентної плати за користування надрами для видобутку газу та нафти не забезпечили нарощення реальних обсягів інвестиційних вливань в освоєння нових родовищ вуглеводневої сировини. Ключовим моментом трансформації системи рентного регулювання видобутку енергетичних корисних копалин є те, що система фіскального регулювання видобутку вуглеводневої сировини має бути зорієнтована на формування фінансово-інвестиційного підгрунтя встановлення партнерських відносин між державою та приватним бізнесом, зокрема на основі реалізації угод про розподіл продукції [14, с. 60]. Частина акумульованої у публічних бюджетах рентної плати за користування надрами для видобутку нафти та газу через спеціальні фонди відтворення мінерально-сировинної бази має спрямовуватися у розбудову сучасної інфраструктури господарського освоєння вуглеводневого потенціалу України.

Доцільність реалізації угод публічно-приватного партнерства у сфері видобутку енергетичних корисних копалин, в першу чергу вуглеводневої сировини, зумовлена необхідністю участі держави в господарському освоєнні найбільш ліквідних складових мінерально-сировинного потенціалу країни, які виступають ресурсною основою зміцнення господарської самодостатності та енергетичної безпеки [11]. Через участь публічних органів влади, національних акціонерних компаній та публічних акціонерних товариств у партнерських відносинах з транснаціональними корпораціями стане можливим збереження контролю держави за темпами, масштабами та пропорціями вуглеводневих потоків і водночас залучення значних сум іноземних інвестицій та передового іноземного досвіду інноваційно орієнтованого нафтогазовидобутку.

Акумуляція частини рентної плати за користування надрами для видобутку нафти та газу у спеціальних бюджетних фондах та публічних позабюджетних фондах дасть можливість сформувати надійне джерело участі держави у тимчасових підприємницьких об'єднаннях за участю компаній-нерезидентів, створених для освоєння вуглеводневого потенціалу України, що є необхідною складовою формування сприятливих інституційно-фінансових передумов для реалізації капіталомістких проєктів додаткового видобутку вуглеводневої сировини [22]. З огляду на це трансформація системи рентного регулювання вуглеводневої сировини в Україні має виступати однією з основних складових формування інституційного середовища фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку сфери нафтогазовидобутку, враховуючи природно-ресурсні, виробничо-технічні та інфраструктурні особливості видобутку природного газу та нафти.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Виклики воєнного часу, поглиблення децентралізації та євроінтеграції вимагають трансформації існуючої моделі рентного регулювання видобутку вуглеводневої сировини з метою зменшення непродуктивного імпорту мінеральних палив і зміцнення енергетичної самодостатності країни. Базовою методологічною передумовою трансформації системи рентного регулювання господарського освоєння вуглеводневого потенціалу має бути повноцінне виконання не лише фіскальної та регуляторної, але і стимулюючої функції застосування інструменту вилучення мінерально-сировинної ренти в частині посилення інвестиційного спрямування рентних доходів публічних бюджетів різного таксономічного рівня. Така трансформація має передбачати зміну принципів вертикального та горизонтального розподілу рентної плати за нафту та газ. У вертикальному розподілі доцільно підвищити частку відрахувань вказаної складової сукупної мінерально-сировинної ренти до місцевих бюджетів, що дасть можливість збільшити бюджетні можливості місцевого са-

моврядування фінансувати проєкти соціально-економічного розвитку та стабілізації екологічної обстановки на територіях, котрі виступають ареалами концентрації вуглеводнів. У горизонтальному розподілі необхідно підвищити частку відрахувань у спеціальні фонди відтворення мінерально-сировинної бази, що сприятиме формуванню надійної фінансової основи бюджетного фінансування геологічного вивчення надр, дорозвідки перспективних родовищ енергетичних корисних копалин та забезпечить участь держави у реалізації угод публічно-приватного партнерства з приватними підприємницькими структурами як резидентами, так і нерезидентами.

Література:

1. Бардась В.М. Удосконалення фіскального регулювання природокористування. Дис.... канд. екон. наук. 08.00.06. ЛНТУ. Луцьк, 2014. 203 с.

2. Бардаш С.В., Осадча Т.С. Бухгалтерський облік ренти. Монографія. Херс. держ.ун-т. Херсон. ХДУ, 2019. 252 с.

3. Василь Голян: чому більше ренти за газ, нафту і бурштин має надходити до місцевих бюджетів? Finance.ua. 16.03.2018. [Електронний ресурс]. URL: https://news.finance.ua/ua/news/-/422329/vasyl-golyan-chomu-bilshe-renty-za-gaz-naftu-i-burshtyn-maye-nadhodyty-do-mistsevyh-byudzhetiv.

4. Витвицький Я.С. Удосконалення системи оподаткування у нафтовидобуванні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 4 (1). С. 66—71.

5. Голян В., Марчук Ю., Погуляйко Ю., Матрунчик Д., Дзюбенко О. Формування сучасної моделі фіскального регулювання лісогосподарювання як важлива передумова інноваційної трансформації лісового сектора України. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2024. № 3 (56). С. 139—155.

6. Голян В.А., Андрощук І.І. Економічний механізм природокористування: рентна плата за користування надрами. Бізнес Інформ. 2017. №8. С. 148—158.

7. Голян В.А., Андрощук І.І. Економічний механізм природокористування: рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів. Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 166—174.

8. Голян В.А., Гордійчук А.І., Андрощук І.І. Рентна плата за природний газ у контексті виникнення феномену "голландської хвороби": українські реалії. Бізнес Інформ. 2019. №12. С. 210—216.

9. Голян Василь. Децентралізація. Як підняти село через справедливий розподіл ренти. Главком. 5 лютого 2018. [Електронний ресурс]. URL: https://glavcom.ua/columns/vgalyan/decentralizaciya-yak-pidnyati-selo-cherez-spravedliviy-rozpodil-renti-471196.html.

10. Голян Василь. Рента за природні ресурси: скільки грошей отримав держбюджет. І чому ставки рентної плати за користування ними варто переглянути. Mind. 13 червня 2017. [Електронний ресурс]. URL: https://mind.ua/openmind/20172923-renta-za-prirodni-resursi-skilki-groshej-otrimav-derzhbyudzhet.

11. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування. Підручник. Київ. "Кондор", 2009. 465 с.

12. Іванченко В.А. Інвестиційні процеси у сфері видобутку корисних копалин в Україні: виклики воєнного часу та галузеві особливості. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №12. С. 110—114.

13. Калініченко Д.Ю., Бардась В.М. Фінансово-інвестиційне забезпечення відтворення мінерально-сировинної бази в Україні: інституційні розриви та перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 13. С. 114—119.

14. Калініченко Д.Ю., Бардась В.М. Фіскальне регулювання в системі фінансово-інвестиційного забезпечення видобутку вуглеводневої сировини в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №14. С. 58—63.

15. Лабенко О.М. Бюджетно-податковий механізм регулювання природокористування. Світ фінансів. 2023. № 4 (77). С. 41—51.

16. Лукін О.Ю., Крижанівський Є.І., Геєць В.М. Про перспективи нарощування видобутку нафти і газу в Україні. Вісник НАН України. 2019. № 1. С. 38—54.

17. Міщенко В.С. Удосконалення рентного регулювання у надрокористуванні. Економіка України. 2013. № 8 (621). С. 84—96.

18. Огонь Ц.Г. Рентна плата: проблеми, ризики та ефективність контролю в сфері використання природних ресурсів. Актуальні проблеми економіки. 2022. № 9 (255). С. 45—56.

19. Проданова Л.В., Шерстюкова К.Ю. Розподіл і перерозподіл природно-ресурсної ренти в національній економіці. Монографія. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг). Черкаси. Видавець Пономаренко Р.В., 2019. 272 с.

20. Хвесик М., Голян В., Бардась В. Формування нової моделі фіскального регулювання природокористування: інституціональні передумови, методологічне забезпечення та практичні рекомендації. Економіст. 2013. № 9. С. 4—13.

21. Хвесик М.А., Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Фінансово-економічний механізм капіталізації природних ресурсів об'єднаної територіальної громади. Фінанси України. 2018. № 4. С. 19—40.

22. Suzanne Szczetnikowicz and John Dewar. Financing options in the oil and gas industry. Thomson Reuters. 2018. [Електронний ресурс]. URL: https://www.milbank.com/a/web/97930/Financing-options-in-the-oil-and-gas-industry.pdf.

References:

1. Bardas', V.M. (2014), "Improving fiscal regulation of nature use", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, LNTU, Luts'k, Ukraine.

2. Bardash, S.V. and Osadcha, T.S. (2019), Bukhhalters'kyj oblik renty [Accounting for rent], Khers. derzh.un-t. KhDU, Kherson, Ukraine.

3. Finance.ua (2018), "Vasyl Golyan: why should more rent for gas, oil and amber go to local budgets?", available at: https://news.finance.ua/ua/news/-/422329/vasyl-golyan-chomu-bilshe-renty-za-gaz-naftu-i-burshtyn-maye-nadhodyty-do-mistsevyh-byudzhetiv (Accessed 25 June 2025).

4. Vytvyts'kyj, Ya.S. (2014), "Improving the taxation system in oil production", Visnyk Khmel'nyts'koho

natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 4 (1), pp. 66—71.

5. Holian, V. Marchuk, Yu. Pohuliajko, Yu. Matrunchyk, D. and Dziubenko O. (2024), "Formation of a modern model of fiscal regulation of forestry as an important prerequisite for innovative transformation of the forest sector of Ukraine", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 3 (56), pp. 139—155.

6. Holian, V.A. and Androschuk, I.I. (2017), "The economic mechanism of nature use: rent for the use of subsoil", Biznes Inform, vol. 8, pp. 148—158.

7. Holian, V.A. and Androschuk, I.I. (2017), "Economic mechanism of nature management: rent for special use of natural resources", Biznes Inform, vol. 9, pp. 166—174.

8. Golyan, V.A. Gordiychuk, A.I. and Androschuk, I.I. (2019), "Rent for natural gas in the context of the phenomenon of "Dutch disease": Ukrainian realities", Business Inform, vol. 12, pp. 210—216.

9. Golyan, V. (2018), "Decentralization. How to raise the village through fair distribution of rent", Hlavkom, available at: https://glavcom.ua/columns/vgalyan/decentralizaciya-yak-pidnyati-selo-cherez-spravedliviy-rozpodil-renti-471196.html (Accessed 25 June 2025).

10. Golyan, V. (2017), "Rent for natural resources: how much money did the state budget receive. And why the rates of rent for their use should be revised", Mind, available at: https://mind.ua/openmind/20172923-renta-za-prirodni-resursi-skilki-groshej-otrimav-derzhbyudzhet (Accessed 25 June 2025).

11. Danylyshyn, B.M. Khvesyk, M.A. and Holian, V.A. (2009), Ekonomika pryrodokorystuvannia [Economics of nature use], Kondor, Kyiv, Ukraine.

12. Ivanchenko, V.A. (2024), "Investment processes in the field of mineral extraction in Ukraine: challenges of wartime and industry specifics", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 12, pp. 110—114.

13. Kalinichenko, D.Yu. and Bardas', V.M. (2024), "Financial and investment support for the reproduction of the mineral resource base in Ukraine: institutional gaps and prospects", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 13, pp. 114—119.

14. Kalinichenko, D.Yu. and Bardas', V.M. (2024), "Fiscal regulation in the system of financial and investment support for the extraction of hydrocarbon raw materials in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 14, pp. 58—63.

15. Labenko, O.M. (2023), "Budget and tax mechanism for regulating nature use", Svit finansiv, vol. 4 (77), pp. 41—51.

16. Lukin, O.Yu. Kryzhanivs'kyj, Ye.I. and Heiets', V.M. (2019), "On the prospects for increasing oil and gas production in Ukraine", Visnyk NAN Ukrainy, vol. 1, pp. 38—54.

17. Mischenko, V.S. (2013), "Improving rent regulation in subsoil use", Ekonomika Ukrainy, vol. 8 (621), pp. 84—96.

18. Ohon', Ts.H. (2022), "Rent: problems, risks and effectiveness of control in the field of natural resource use", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 9 (255), pp. 45—56.

19. Prodanova, L.V. and Sherstiukova, K.Yu. (2019), Rozpodil i pererozpodil pryrodno-resursnoi renty v natsional'nij ekonomitsi [Distribution and redistribution of natural resource rent in the national economy], Donets'kyj natsional'nyj universytet ekonomiky i torhivli imeni Mykhajla Tuhan-Baranovs'koho. Vydavets' Ponomarenko R.V., Cherkasy, Ukraine.

20. Khvesyk, M. Holian, V. and Bardas', V. (2013), "Formation of a new model of fiscal regulation of nature use: institutional prerequisites, methodological support and practical recommendations", Ekonomist, vol. 9, pp. 4—13.

21. Khvesyk, M.A. Bystriakov, I.K. and Klynovyj, D.V. (2018), "Financial and economic mechanism for capitalization of natural resources of a united territorial community", Finansy Ukrainy, vol. 4, pp. 19—40.

22. Szczetnikowicz, S. and Dewar, J. (2018), "Financing options in the oil and gas industry", Thomson Reuters, available at: https://www.milbank.com/a/web/97930/Financing-options-in-the-oil-and-gas-industry.pdf (Accessed 25 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 25.06.2025 р.